

Petro Rychkov

(Uniwersytet Narodowy Gospodarki Wodnej
i Korzystania z Zasobów Przyrody w Równem)

112

Badania dziedzictwa urbanistycznego i architektonicznego książąt Ostrogskich: osiągnięcia i problematyka

Epoka renesansu i wczesnego baroku w wielokulturowej historii Pierwszej Rzeczypospolitej jawi się na ogół jako okres pomyślnego rozwoju w różnych dziedzinach budownictwa, zwłaszcza w zakładaniu nowych osad miejskich oraz w rozwoju sztuki architektonicznej. Na ziemiach wschodnich ważna rola w tym procesie należała do zamożnych i wpływowych rodzin książęcych ukraińskiego (ruskiego) pochodzenia, wśród których największą gospodarczą mocą i wpływem społecznym wyróżniali się książęta Ostrogscy. Przez długi czas byli oni uważani za jedną z najbogatszych i najbardziej wpływowych dynastii w Wielkim Księstwie Litewskim, a po unii lubelskiej – i na terenie całej Rzeczypospolitej.

Przedstawiciele tego rodu aktywnie uczestniczyli w życiu politycznym, zajmując czołowe stanowiska rządowe. W szczególności Konstanty I. Ostrogski – hetman wielki litewski, jego syn Wasilij Konstantin K. Ostrogski – wojewoda kijowski (wydawca słynnej „Biblii Ostrogskiej”), Janusz Ostrogski – kasztelan krakowski. Rodzina należała do wiary prawosławnej, a tylko Janusz przyjął katolicyzm.

Poważny status społeczny i olbrzymie posiadłości ziemskie przyczyniły się do aktywnej działalności tej dynastii na rzecz rozwoju istniejących ośrodków miejskich i założenia nowych na terenie swoich ziem (Ostróg, Dubno, Stepań, Międzyrzecz, Turow, Ostropol, Tarnopol, Równe, Konstantynów i inne). W celu przeciwstawienia się groźbom militarnym ze wschodu prowadzono na dużą skalę budowę umocnień miejskich i zamków książęcych, które razem zapewniały potencjał obronny na wschodnich rubieżach Polski i Litwy.

Ważny jest również wkład tego rodu w budownictwo sakralne, zarówno w prawosławne, jak i katolickie. Dzięki niemu na teren Wołynia, Podola, Galicji stopniowo przenikały europejskie style architektoniczne: renesans, manieryzm, wczesny barok. Jednocześnie w posiadłościach Ostrogskich pojawiały się tradycje polskie, ukraińskie, żydowskie i na-

wet tatarskie. To współlistnienie znalazło swoje odbicie w formach architektonicznych i często powodowało pojawienie się swoistej symbiozy stylistycznej.

W proponowanym referacie konferencyjnym podejmowano sekwencyjną próbę dokonania ogólnej charakterystyki poprzednich badań dotyczących dziedzictwa dynastii Ostrogskich w działalności urbanistyczno-architektonicznej. Na zasadach chronologicznych, personalnych i tematycznych scharakteryzowano wnioski do tego tematu autorów ukraińskich, polskich, litewskich, białoruskich, rosyjskich. W poprzednich latach sam autor poruszał ten temat w trzech monografiach i niemal 20 artykułach.

Jednak temat nadal zawiera wiele „białych plam”, wymagających dalszych rozpraw. Chodzi o następujące aspekty problematyczne: miejsce i rola dziedzictwa architektonicznego książąt Ostrogskich w kontekście dzisiejszych państw (Ukrainy, Polski, Litwy, Białorusi); dalsze poszukiwanie i aktualizacja źródeł archiwalnych; wyjaśnienie stosunków pomiędzy zleceniodawcą i architektem (budowniczym); preferencje architektoniczne w Cerkwi prawosławnej i Kościele katolickim; popularyzacja powyższego dziedzictwa jako świadectwa wielokulturowej kontaminacji w społeczeństwie Pierwszej Rzeczypospolitej.